

האם בעיר שכם מצויים רוצחים? תלוי בניקוד ובהטעמת המילה!

ראשית, יש לציין שינוי שחל בהיגוי השם "שכם" מלשון המקרא ללשון ימינו:

לשון ימינו	לשון המקרא	
שם עצם פרטי (של המקום)	שם עצם פרטי (של המקום)	שָׁכֶם
	שם עצם פרטי (של בן מושל העיר, חמור)	
	שם עצם כללי: אבר בגוף	
שם עצם כללי: אבר בגוף	שם עצם פרטי (מצאצאי מְנַשֶּׁה)	שָׁכָם
	במובן של אבר בגוף מופיע רק פעם אחת כצורת הפסק: שָׁכָם (תהלים כ"א, י"ג)	

עתה נפנה אל המובא בתלמוד בבלי (מסכת מכות דף י עמוד א): אמר אביי: בשכם נמי שכיחי רוצחים, דכתיב: וכחכי איש גדודים חבר כהנים דרך ירצחו שכמה וגו',

לפי דרשת אביי על הכתוב בהושע ו, ט: "ויכחפי איש גדודים חֶבֶר כְּהִנִּים דָּרָךְ יִרְצְחוּ־שָׁכְמָה כִּי זָמָה עָשׂוּ", "שָׁכְמָה" הוא כמו "שָׁכְמָה", היינו "לשכם".

ברם, כל מפרשי המקרא הראשונים¹ שמצאתי - לא פירשו כך, אלא פירשו ע"פ המובן השני של שָׁכָם (אבר בגוף: כתף, shoulder, או גב back).

יתכן שהסיבה שהעדיפו לפרש שלא כאביי, כי לפי פשוטו של מקרא אין זהות בין הצורות: שָׁכְמָה ושָׁכְמָה. רק שָׁכְמָה היא שם העיר בתוספת ה' המגמה, כמו בכתוב: "וישִׁלְחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֵא שָׁכְמָה" (בראשית לז, יד). אך "שָׁכְמָה" לא יכול להיות במשמעות של "לשכם". למה?

כי דרכה של ה' המגמה² שבהוספתה לשם מקום (שם עצם כללי או פרטי) אין היא גורמת לשינוי במקום ההטעמה:

עיר - העירה

בית מושיב יתידים **ביתה** מוציא אסירים בפושרות.

באר - וַיָּבֵא בְּאֵרָה שֶׁבַע וַיַּזְבַּח זִבְחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק:

חברון - חֶבְרוֹנָה

צער - צַעֲרָה

שם - שָׁמָה

יה"ר שנזכה שיקים לנו ה' אלהינו את הדָּבָר שֶׁהִבְטִיחֵנוּ עַל יְדֵי צַפְנָנִיה:

כִּי־אֲזַ אֶהְיֶה אֱלֹהֵי־עַמִּים שְׂפָה בְרוּרָה לְקִרְא כָּל־מִשְׁמַח ה' לְעַבְדֵי שָׁכָם אֶחָד.

הערות:

1 להבדיל מאחרונים: ר"מ אלשיך, המלב"ים ור' יהודה קיל (דעת מקרא) פירשו כאביי. רש"י הושע פרק ו פסוק ט ...כן חכי גדודיהם חבורות כהניהם המתחבר' ללכת בדרך ירצחו שם כולם שכם אחד: ...שכמה - לשון כת אחת: אבן עזרא הושע פרק ו פסוק ט שכמה - כמו לעבדו שכם ר"א מבלגנצי: כמו פי תשימו שכם (תהלים כא יג) רד"ק הושע פרק ו פסוק ט דרך ירצחו שכמה - בדרך ירצחו כלם שכם אחד כי מי שישלול ירצח אם יעמוד כנגדו בעל הממון ירצחו: ר"י נ' כספי: ...כי חברת הכהנים אשר בהם, שהיה ראוי להם לשקוד בחדרים על הלמוד וההוראה לעם, הנה הם אורבים בדרכים **בחבורות גדולות**, איש על שכם רעהו מדובקים כדרך כל מתדבקים, כענין "ויבאו האנשים על הנשים" (שמ' לה, כב); וזה, לעשות רציחות מן העוברים ... רי"ד: ... וכמו חבר כהנים שמתחברין על הגרן ליקח התרומה, כך הם מתחברין על הדרך לרצח בני אדם. שכמה - ביחד, כמו "ולעבדו שכם אחד" (צפ"ג, ט) וכ"פ מצודת ציון הושע פרק ו פסוק ט שכמה - ר"ל צד אחד ודעה אחת כמו לעבדו שכם אחד (צפניה ג):

2 ראה דברי נחמה ליבוביץ, פירוש רש"י לתורה: עיונים בשיטתו, עמ' 136 - 137:

ב. ה"א המגמה

יש שרש"י מביא כלל, הנמצא מנוסח בתלמוד הבבלי³⁶. כך הדבר ביחס לכללו של רבי נחמיה: "כל תיבה שצריכה למ"ד בתחילתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה" (יבמות יג ע"ב). והנה שלוש דוגמאות להבאת הכלל בפירוש רש"י לתורה:

- (בראשית יד, י) ...והנשארים הָרָה נָסוּ.
(40) הרה נסו. להר נסו; הרה כמו להר. כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה.
- (בראשית כח, ב) קום לך פְּדֹנָה אָרָם בֵּיתָה בתואל אבי אמך...
(41) פדנה. כמו לפדן. ביתה בתואל. לבית בתואל; כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה.
- (דברים לג, כז) מַעֲנָה אֱלֹהֵי קֹדֶם וּמִתַּחַת זֶרַעַת עוֹלָם...
(42) מענה אֱלֹהֵי קֹדֶם. למעון, הם השחקים, לאֱלֹהֵי קֹדֶם...
מענה. כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה.

תרגיל יט

רש"י חזר על כללו של רבי נחמיה כמה וכמה פעמים, ולא תמיד ברור מדוע הוא עושה כן. ועיין עוד, למשל: בראשית לב, ד; מו, א.
נסה להסביר, מה צורך ראה לחזור כביאור 41 על מה שכבר לימדנו כביאור 40.